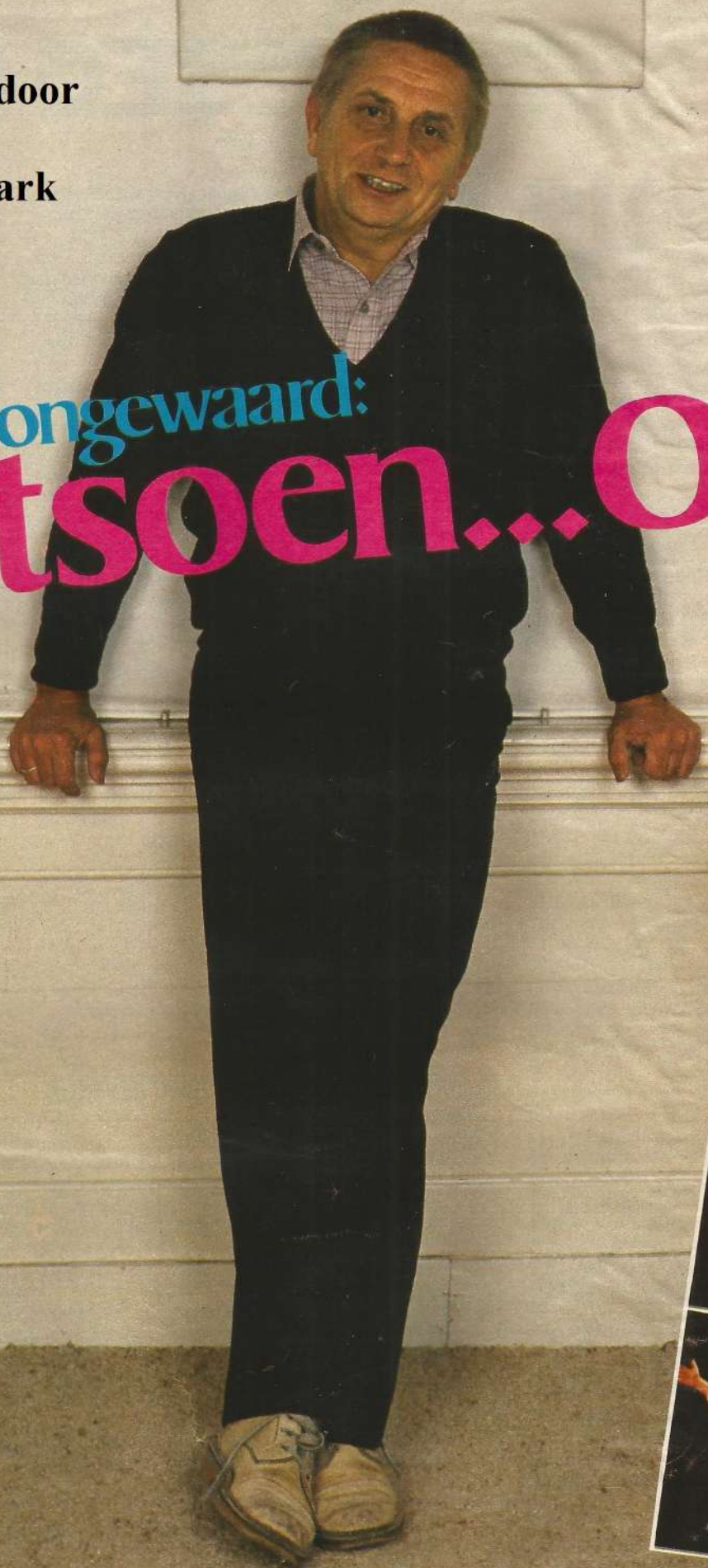

Foto's: Anna Beeke
Poppe de Boer
Tekst: Hamni Leenen

Bewaard door

Vriesdemark

Leen Jongewaard:
'Fatsoen...O,'

„Leen? De lieverd!“ Dat hoor je in alle toonaarden van de mensen die hem kennen. Leen Jongewaard zelf wordt daar een beetje verlegen van. „Ik kan ook venijnig uit de hoek komen, een echte driftkikker kan ik zijn“.

En als iets dat bewijst, dan is dat dit gesprek wel. Leen gaat daarin enorm te keer tegen wat hij noemt „de schandelijke liefdeloosheid van het burgermansatsoen“. En hij vertelt waarom hij niet zoveel begrijpt van emancipatie. Hanni Leenen sprak met „de kleine gigant“, die ook dit seizoen weer met Robert Long op de planken staat.

wat haat ik dat!

★★★★ „Ik geloof dat ik dit jaar de gelukkigste tijd van mijn leven heb beleefd.“ Leen Jongewaard zegt het heel stellig. Dat komt niet in de laatste plaats door zijn werk: „Ik ben nu 54 jaar en na een vijftiengjarige loopbaan als acteur doe ik nu eindelijk wat ik wil.“

We hebben het natuurlijk over zijn nieuwe programma met Robert Long, dat nu uitgeprobeerd gaat worden in de theaters. Leen heeft me geïnstalleerd in een zitje van zijn grote woonkeuken, in het souterrain van zijn Amsterdams gracht huis. Hij pakt de armenvol boodschappen en bloemen uit, waarmee hij haastig kwam aangelopen – „Vind je het goed, dat ik even wat aanrommel, kunnen we intussen praten, dat vind ik gezellig zo“ – en zet de bloemen in het water.

Je manager zegt dat je wilde plannen hebt dit jaar.

„Dat is zo'n uitdrukking van hem. Ik heb geen plannen om wereldberoemd te worden of Nederland aan mijn voeten te krijgen, au fond inte-

Leen Jongewaard

resseert me dat de ballen. Ik heb met Long hard gewerkt aan ons tweede programma, of eigenlijk is het ons eerste. In 'Duidelijk zó' kwam ik terecht vanuit het ongerijmde, we moesten nog aan elkaar wennen. Nu weten we precies, dat doen we en dat doen we niet. Je kunt ook niet meer zien wie wát bedacht heeft, dat hebben we samen gedaan, al schrijft Long de teksten. Het heeft me ongelooflijk opgewonden om dingen die we bedachten werkelijkheid te zien worden, dat is voor mij nieuw. Long schrijft het allemaal op, want dat kan ik niet, maar precies zoals ik het voel. Dat dat zomaar lukt, dat is waanzinnig goed. Ons nieuwe programma, 'Tot hier toe heeft de Heere ons geholpen' is heel anders. Nee, ik zeg niet hoe, ga zelf maar kijken. Er zijn weer liedjes en sketches, er wordt weer in gedanst – nou ja, bewegingen – maar er zit nu echt een rode draad in. Dat is nieuw voor ons allebei."

Kruistocht tegen de pornografie

"Zo, als ik dat gehakt nu maak kan het straks meteen de oven in," mompelt Leen.

Kook je lekker?

"Vroeger had ik er echt aardigheid in. De eerste tien jaar dat Barry bij me woonde, kookte ik vaak en lekker. Maar hij is voor z'n vak zes jaar naar Engeland geweest. Ja, voor jezelf kook je niet, hè. Nu doet hij de choreografie voor een grote musical van Jos Brink en een televisiemusical van André van Duin. Hij is dus weer thuis, gezellig en fijn. Daarom moet ik weer gaan koken, maar ik heb het een beetje verleerd. Toen ik nog getrouwd

was kookte ik ook vaak. Ik draaide net zo voor het huishouden op als mijn vrouw. Daarom begrijp ik niet zoveel van emancipatie. Ze hebben me er echt op moeten attenderen, dat daar iets aan de hand was."

In je liedje 'Een ontzettend goed gesprek' op 'Leen is Alive' ga je nogal tekeer tegen het feminisme. vriesdemark.nl

"Het liedje gaat meer over dat modieus gebabbel van een stuk motivatie en een brok identificatie, van die woorden waar je zo vreselijk moe van wordt. Tegen feminisme heb ik niks. Ik kan het alleen niet op mezelf betrekken. Tijdens mijn achtjarig huwelijk werkten we allebei, mijn ex-vrouw is beeldhouwster en schilderes. Ze heeft me nooit mijn pantoffels gebracht of dat soort achterlijke dingen. Trouwens, Barry verdient ook zijn eigen kost. Ik zou niet kunnen leven met iemand die op de zak, ook de geestelijke zak, van iemand anders teert, vrouw of vriend, ze moeten een eigen zak hebben! Verder is het voor mij zo ontzettend logisch dat een vrouw hetzelfde doet als een man... iets anders is mij wezensvreemd. Het komt misschien omdat ik bisexueel ben, maar ik ben nooit zo'n stoere typisch mannelijke man geweest, al vind ik mezelf man genoeg, maar..."

Hij veegt een traan uit zijn oog vanwege de gehakte uien, komt naar me toe en barst los: "Ik heb niks tegen emancipatie, maar waar ik me echt over op kan winde, dat is die kruistocht

tegen de pornografie! Ik ben daar zelf niet zo dol op, het verveelt nogal gauw, maar als sommige mensen dat nou nodig hebben om een beetje lekker te kunnen neuken, masturberen of wat kan het schelen wat ze doen. Laat ze dan toch dat

plezier, het is hun lang genoeg verboden. Nu wordt het een klein beetje door mensen als natuurlijk ervaren dat vrouwen en mannen en mannen en mannen en alle variaties die daarop te bedenken zijn, eens leuk met elkaar spelen in bed, van elkaars lichaam mogen genieten, en dan begint die emancipatiebeweging over die kut-sexfilms en blote vrouwen op blaadjes en dan denk ik jesus koritus; nééé het zal niet wéér neuken zijn, wat niet mag! Erotiek is toch het enige spel dat er echt tussen mensen bestaat? Het is al erg genoeg dat het mensen zoveel moeite kost om onder die terreur van de

'Dan denk ik jesus koritus, nééé, het zal niet wéér neuken zijn wat niet mag!'

kerk uit te komen, waardoor mensen sex vies en slecht moesten vinden. Zal de kerk er niets meer over zeggen, beginnen die kuttekoppen er weer over!"

Het gaat toch niet om de sex, maar om de porno?

"Ik vertrouw ze niet. Volgens mij komt het toch weer neer op burgermansatsoen, waarvan niks mag wat leuk en belangrijk is voor mensen." Leen loopt weer terug naar zijn gehakt en begint fanatiek te kneden. *Maar in porno gaat het meestal over macht van mannen over vrouwen, dat is waar vrouwen tegen protesteren. Zie je dat niet?*

"Macht, macht... dat zijn spelletjes!" roept hij over zijn schouder. "Als je dat nou lekker vind in je sexuele spel, voor mijn part trekken ze een politie-uniform aan, ze doen maar. Dat is iets heel anders dan de macht van het kapitaal, de baas, de pastoor of de dominee, de macht van mannen over vrouwen ook, zeker. In de erotiek is het spel. Ikzelf vind het ook heerlijk om een keertje lekker beetgenomen te worden, niet altijd de actieve te hoeven zijn. Dat heeft niks met macht te maken."

Toch strijden die vrouwen niet tegen pornografie uit preutsheid of burgermansatsoen.

"Nou, als dat zo is, dan moeten die wijven – ik zeg wijven niet denigrend, ik vind het een leuk woord – dat heel duidelijk maken. Maar ik weet het niet, hoor, er lopen zoveel rare kuttekoppen in de vrouwenbeweging. Ik heb ze wel eens gezien en dan denk ik..." Hij slaat een hand aan het voorhoofd en schreeuwt: "Oooooo, god!... Wat lach je nou?"

Kom kom, bij de Rooie Flikkers zitten ook merkwaardige typetjes!

"O ja, wat héét. Ik ken ze niet, ik kom nooit in een nichtenclub, ik ken het COC niet, ik ben iemand die helemaal een eigen leven leidt. Ik heb nooit zo gevochten tegen discriminatie. Waarom niet? Ik zeg je, ik ben niet te discrimineren, ik doe toch wat ik wil en als dat niet mag is het zelf extra spannend. Misschien ben ik wel een geluksvogel. Jongens op straat zeggen wel eens tegen me, 'O, wat ben je klein' of 'pukkeltje' of zo. Ik ben inderdaad 1 meter 59, maar ze zeggen het omdat ze denken, dat ik er de pest in heb dat ik zo klein ben. Het interesseert me totaal niet, ik ben zo geboren!"

Maar er zijn toch mensen die zich wél gediscrimineerd voelen?

"Het gaat mij méér om de mensen die het doen. Ik heb de pest aan ouders of burens die een jongen veroordelen omdat hij homofiel en een meisje omdat ze lesbisch is. De schandelijke liefdeloosheid die achter dat soort burgermansatsoen altijd schuilgaat. Dit hoort niet en dat hoort niet. Wat hoort niet?! Daar ben ik zo gevoelig voor, dat ik er meteen inspring als ik het maar ruik. Fatsoen... O, wat haat ik dat! Ik begrijp heel goed, om op

vriesdemark.nl

Leen Jongewaard

die pornografie terug te komen, dat jij het vervelend vindt dat op elke omslag een blote vrouw moet staan als verkoopargument. Maar dan moet je niet denken dat die mannen machtswellustelingen zijn. Ze hebben verdorie nog altijd te weinig lekkers in hun armen gehad, het zijn armoedzaaiers, dat ze daar nog steeds intrappen en daarom iets kopen. Zielig moet je dat vinden. En waar komt dat door? Door de macht van de kerk en het besoen. Kijk, dáár moeten vrouwen tegen strijden. Je moet niet de pornografie aanpakken; als je iets te doen wil hebben, strijd dan tegen het burgermansfatsoen en de liefdeloosheid in de wereld. Juist vrouwen, van wie je toch liefde verwacht, zouden dat kunnen."

Vrouwen op een voetstuk

Tevreden gaat Leen zitten. Even ben ik sprakeeloos. Leen: „Ik begrijp best dat er in de emancipatie fouten gemaakt worden. Een goede vriendin zei laatst tegen me: 'Er zijn zoveel fouten tegenover vrouwen gemaakt, dat ze het volste recht hebben om voorlopig alléén maar fouten te maken'. Ja oké, mee eens. Maar het moet niet te kinderachtig worden. Ik kan me goed voorstellen dat iemand wel eens de ondergeschikte wil spelen, spelen zeg ik. Zodra ik merk dat die ander zichzelf écht machtiger vindt, dan verbrand ik de wereld."

Helaas is het voor de meeste vrouwen geen spelletje, maar de werkelijkheid. Dat weet jij kennelijk nog niet!
„Nee, en omdat ik daar geen idee van heb, ben ik ook niet de partij om rechter te zijn over

emancipatie. Maar toch, als ik iets wil doen en dat kan niet, dan doe ik er iets aan. Waarom doen ze dan niets? Als ik niet meer van Barry hield, dan zou ik hem niet meer om me heen willen hebben, ik zou morgen vertrekken. Zodra je merkt dat iemand je misbruikt, moet je vechten. Dan moet je zeggen: 'doe wat ik wil. Het duurt in een huwelijk of relatie soms een poos voor je daarachter bent, maar dan heb je het recht, wat zeg ik, de plicht, om er een punt achter te zetten. Die plicht heb je gewoon tegevoer jezelf, want als je dat accepteert maak je van jezelf een gevangene. Ten opzichte van die ander, maar vooral ten opzichte van jezelf."

Jij hebt makkelijk praten, je hebt leuk werk waar je de kost mee verdient.
„Ja, ik kan mezelf onderhouden, maar er zijn altijd mensen die geen gram risico durven te nemen, gewoon omdat ze slapend voorwaarts willen. Met die mensen kan ik geen medelijden hebben. Het is niet makkelijk om dit soort stappen te nemen, maar ik geloof dat een hoop mensen geleefd wénst te worden. Verdomme, je moet ook zelf iets ondernemen. En dat vrouwen het zwakke geslacht zijn, is gewoon niet wáár."

Hoe komt het dat jij nooit last hebt gehad van die vooroordelen? Je komt toch uit een heel traditioneel gezin?

„Maar in die tijd... mijn ouders zouden volgend jaar honderd zijn als ze nog leefden. Ik werd geboren toen mijn moeder vijftienveertig was. Ze

hadden negen jongens, we waren vrij arm, mijn vader ging om zes uur 's ochtends de deur uit en was 's avonds om negen uur weer thuis en dus was het vanzelfsprekend dat mijn moeder de hele dag thuis hard werkte. Ik heb vrouwen altijd

op een voetstuk gezet en dat komt, denk ik, omdat mijn moeder overleed toen ik twaalf was. Ik zie een vrouw, ik beleef een vrouw als iets bijzonders, het zijn zo veel waard als mannen. Ik trek me er bijvoorbeeld niets van aan of jij een vrouw of een man bent, ik blijf zoals ik ben. Een heel goede vriendin van me, daar praat ik mee als met mijn beste vriend. Maar een man is natuurlijk anders dan een vrouw, niet méér, anders.

Als dat man zijn of vrouw zijn een wezenloze zaak wordt, als ze écht hetzelfde zouden zijn, dan vind ik het niet leuk meer. Een vrouw is veel aardser, staat met haar benen op de

grond, doorziet dingen veel beter. Een man is meer een vlieger, een dromer. Wat mij het meest in mannen aantrekt is dat onhandige, dat naïeve, die niet-doortraptheid. Waarmee ik niet wil zeggen dat vrouwen doortrap zijn, er zijn ook veel doortrapte kerels, maar in de mannen die ik leuk vind, trekt me dat naïeve het meest aan.

Maar ik weet het niet, hoor, misschien zouden de vrouwen wel naar een baas moeten gaan en de mannen moeten thuisblijven. Ikzelf, dat is misschien een vrouwelijke trek, vind het huishouden niet vervelend."

Altijd goede kritieken

Zou je fulltime het huishouden willen doen?

„O heerlijk, geen choreograaf meer die me op mijn vingers tikt, niet meer het podium op en bang zijn dat je op je bek valt. Nee hoor, ik maak maar een grapje. Ik geloof niet dat je je hele leven alleen maar het huishouden kunt doen: ik ben ook te veel gehecht aan vrijheid en afwisseling."

En je hebt je werk, waarin je altijd veel succes gehad hebt. Maakt je dat nooit angstig?

„Het is waar dat ik nooit neergesabeld ben door de kritiek. Maar dat

maakt me er niet minder bang voor. Misschien wordt het voor mij, omdat ik altijd goede kritieken heb, extra zwaar om me waar te maken."

Ik bedoel eigenlijk meer het publiek. Daar had je altijd succes bij.

„Ja, ik ben een van de wettige acteurs die nog juichende menigten heeft meegemaakt. Als 'opa' ben ik door verschillende steden gereden in een rijtuigje – vanwege dat liedje – en heb het toch meege maakt dat er veertig- of zestig- of honderdduizend mensen langs de kant stonden te jubelen alsof ik de koningin was. In die tijd was ik een soort nationale figuur.

Maar goed, het grote publiek houdt vooral van poepelegein en dubbelzinnige grappen. Daar heb ik nooit aan meegedaan. O, wat haat ik die grappen. Nu werken Long en ik voor een heel ander publiek. Maar ook hierbij hebben we praktisch alleen enthousiaste reacties gehad. Mensen die we zes of zeven keer in de zaal zagen – wat ik nou ook niet zo goed begrijp – en mensen die na de voorstelling naar achteren kwamen om te vertellen dat ze een prachtige avond hadden gehad, dat ze echt gegrepen waren. Zo heb ik het nog nooit meegemaakt! Maar het succes is me niet naar het hoofd gestegen en is ook eigenlijk niet, wat ik zoek."

Wat is dat dan?

Leen aarzelt lang: „Daar kan ik mijn vinger niet op leggen. Ik denk dat ik au fond zoek naar de grootste vrijheid."

Maar als je op het toneel staat ben je toch niet vrij? Mensen hebben betaald om je te zien, je moet!

„Nou, ik ben als ik op het

Vervoeg op blz. 27

Leen Jongewaard

Vervolg van blz. 12
toneel sta gewoon veel minder eenzaam, je voert je publiek mee in een stuk. Ik vind een ander karakter spelen, een SS-er of een kindermoordenaar, verrukkelijk. Ik verdwijn daarin. Vooral omdat het zover van me af staat. Ik vind het veel leuker om als rotzak de agressie van het publiek op te wekken dan om de braverik te spelen. Om mensen mee te nemen in mijn eigen vervoering, die behoefte heb ik, dat vind ik fijn."

Bang voor je eigen zwart

Je speelt het liefst de rotzak. En mensen zeggen van jou juist dat je zo'n lieverd bent?

"Terwijl ik best venijnig uit de hoek kan komen, ik kan een enorme driftkikker zijn. Ik heb een grote lieve kant, maar ook een grote haat. Ik kan ontzettend kwaad worden op alles wat maar 'fatsoenlijk' is, als men de stront en de stank uit het leven wil weghalen, alles mooi en lief wil maken. Artiësten die het alleen maar hebben over zonnetjes en ballonnetjes en de vogeltjes, oeee, wat erg vind ik dat. Zo is het leven niet. Als je dat wil, is er iets niet goed met je, dan ben je bang voor je eigen zwart, dan heb je je zwakheden niet geaccepteerd. Ik vind dat een mens moet kunnen leven met z'n eigen rottigheid. Heb je naaste lief als je zelf is zo'n onzin, die naaste voorop. Op de eerste plaats moet je van jezelf kunnen houden, om van een ander te houden. Hoe meer ik van mezelf hou, hoe meer ik van een ander kan houden.

In dat burgermansfatsoen, op iedereen maar normpjes plakken, herken ik vooral het niet

houden van jezelf. Iemand anders normpjes en wetjes voor schrijven vind ik goddeloos, vooral de kerk is goddeloos. Ik vind de EO de meest godslasterlijke omroep. Ik denk dat ik wel in iets geloof, maar niet in de kruidenier die daarboven zit te turven wie er een klontje uit de suikerpot pakt of onneert. Zo'n onbeschrijflijke burgerman zou toch nooit deze onwaarschijnlijk knappe wereld gemaakt kunnen hebben? Ik hou niet van religies, ik hou niet - hoe sympathiek ze ook mogen zijn - van politieke partijen, ik hou van geen enkele groepering. Ik hou van individuen, van mensen, vrienden, avontuurtjes. De enige werkelijke revolutie die blijvend is, ligt in jezelf."

Moet je, met al die ellende om je heen, dan maar in je eentje gelukkig proberen te worden?
"Nee, maar het zou wel heel belangrijk zijn, want als we dat allemaal deden, zou er al heel wat schijt gevonden en opgeruimd kunnen worden. Ik sluit me niet aan bij een partij en zeg 'Ik ga de wereld verbeteren!' Ik geloof dat dat ook niet nodig zou zijn als ieder mens ervan uitging dat iets wat een ander doet nog niet krankzinnig is. Iedereen doet zelf niet doet. Het enige moment waarop je niet meer tolerant mag zijn, is als een ander je zijn wil op wil leggen en dan zitten we bij het fascisme. Mij kunnen ze zo in een concentratiekamp opsluiten omdat ik blond, klein, joods of homofiel ben. Maar ik zou een mitrailleur achter de deur hebben staan en er

drie meenemen terwijl ik me doodvocht. Mijn karakter is niet om me als een lam naar de slachtbank te laten leiden."

Alleen zijn en denken

We hadden het over toneel. Wat drijft je toch

steeds die planken op?

"Ik denk vooral het spelen. Toen ik vroeger soldaatje speelde, met een houtje op mijn schouder, dacht ik echt dat de mensen daar een soldaat zagen. Ik hou van spelen, niet van spelletjes, daar jaag je me de deur mee uit want dat gaat altijd om het winnen, nee, het echte spelen. In mijn vrije tijd zie ik nog alles wat los en vast zit in het theater, ik ben er gek op. Ik denk ècht dat die tuin doorloopt, al weet ik met mijn verstand dat je daar tegen een muur van de schouwburg oploopt."

'Vooral de kerk is goddeloos, ik vind de EO de meest godslasterlijke omroep die er is'

Misschien is dat het kinderlijke in me. Vroeger, als een stuk afgelopen was, je riep iedereen gedag, dan haalden ze het decor omver dat een huiskamer voorstelde, dan dacht ik, verrek ja. Dan verdween die werkelijkheid. Dat is het wonder van theater."

Hou je niet zo van deechte werkelijkheid?

"Wel van de werkelijkheid, maar niet van mensen die mekaar de hersens inslaan. We zien het dagelijks, we worden erdoor afgestompt zodat onze fantasie niet meer werkt. En de echte werkelijkheid overtreft in wreedheid nog altijd de fantasie. Ik word daar vreselijk bang van. Ik heb geen vrolijke verwachtingen van de toekomst, dat mag je best weten, ik denk dat die bommen ècht vallen over vier, vijf jaar."

Om op een ander vrolijk onderwerp te komen: je zegt vaak dat je vroeger erg alleen was. Is dat nu anders?

"Nee, eigenlijk niet. Ik leef met mijn vriend en ik hou zeer van hem en ik geloof dat hij me ook buitengewoon genegen is, maar ik isoleer me altijd voor een groot deel. Ik houd van denken, ik vind het een geweldig amusement, maar om te denken moet je alleen zijn. Niet dat ik eenzaam ben, maar ik ben wel veel alleen. Vroeger,

toen ik jong was en mijn moeder overleed, was ik echt eenzaam. Het voordeel van ouder worden is dat je die gevoelens kwijtraakt. Ik ben nu op mijn gelukkigst. Ik heb veel minder mensen nodig dan vroeger en dat is fijn, want je bent pas aan een ander toe als je alleen kunt zijn. Als die ander een soort behang is voor dingen, die je zelf niet invult, dan kun je eigenlijk niet zo goed samen leven. Je moet het allemaal zelf doen.

Er is een tijd geweest dat ik slaappillen nam omdat ik slecht sliep, op het laatst wel vier. Toen las ik in een raar boek dat je van slecht slapen niet dood gaat en toen ben ik ermee opgehouden. Elf dagen en nachten heb ik toen aan één stuk geslapen en toen was ik er van af. Een verpleegster, die werkt in een kliniek waar mensen afkicken van slaappillen, was heel verbaasd dat me dat in mijn eentje gelukt was. Maar het lukt alleen als je het zelf wil. Je moet je leven zelf in handen nemen, jezelf een schop geven."

Als je echt vrij was om te doen wat je wilde, wat zou je dan doen?

"Ik heb het wel de hele tijd over theater en hoeveel ik ervan hou, maar als ik rijk was zou ik tegen het kind, die lange vriend van me, zeggen: Kom, weg met dat werk, we gaan reizen, mooie donkere heren zien, gokken in Nice, theater zien in New York, leuk naar Japan. Of op een schitterend eiland zitten. Maar dat eiland - Wim Kan heeft er eens een mooi lied over geschreven - daar zit je dan en dan valt de bom, juist op jouw kop, omdat je strategisch doelwit bent, je blijft toch een deel van de wereld. En je neemt jezelf altijd mee."

